

Трень Т. О.

*курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування*

Науковий керівник:

Боняк В. О.

*професор кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗАКОНОДАВЧИЙ КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС»

Автор визначив за мету висвітлити багатоманітність підходів учених до інтерпретації терміно-поняття «законодавчий конституційний процес». Насамперед, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на тому, що воно є складним та утворилося із двох словосполучень «законодавчий процес» та «конституційний процес».

Вітчизняні правники трактують «законодавчий процес» у такий спосіб:

- це чітко врегульована Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України діяльність спеціально уповноважених органів і посадових осіб (суб'єктів законодавчого процесу), що полягає у творенні законів та здійснюється в декілька послідовних етапів або стадій (Л. Наливайко, М. Беляєва) [1, с. 138];

- це особливий різновид юридичного процесу, що здійснюється законодавчо уповноваженими суб'єктами, спрямований на підготовку, розгляд, прийняття та введення в дію нормативно-правового акта представницького вищого органу державної влади, який регулює найважливіші питання суспільного і державного життя та має вищу юридичну силу (Ф. Абдулладзе) [2, с. 8].

Отже, законодавчий процес є сукупністю складників, його стадій, кожна з яких має свої особливості, завдання, суб'єктів і спрямована на вирішення конкретних цілей, успішне досягнення яких є необхідною умовою й обов'язковою передумовою для переходу до наступного етапу законотворчості та, зрештою, до ухвалення закону. Системно-функціональний аналіз законодавчого процесу дозволив вітчизняній дослідниці С. Сороці виокремити такі його стадії:

1) розроблення законопроекту за рішенням суб'єкта права законодавчої ініціативи;

2) розгляд суб'єктом права законодавчої ініціативи розробленого законопроекту й ухвалення рішення про його внесення до законодавчого органу;

3) офіційне внесення законопроекту або законодавчої пропозиції суб'єктом права законодавчої ініціативи до парламенту у встановленому порядку;

4) ухвалення законопроекту до розгляду законодавчим органом;

5) попередній розгляд законопроекту в робочих органах парламенту;

6) розгляд законопроекту на пленарних засіданнях парламенту, внесення поправок, що містять зміну тих або інших положень;

7) ухвалення / відхилення законопроекту парламентом;

8) направлення Закону на розгляд посадовій особі (особам) з метою ухвалення рішення про підписання й обнародування або про його відхилення;

9) промульгація Закону;

10) реалізація Закону, оцінювання ефективності його дії [3].

Що ж до конституційного процесу, то у вітчизняній юридичній науці слід виокремити такі два основні підходи до його визначення:

1) це система правових норм і процедур, які регулюють порядок підготовки, розробки, прийняття і вступу в силу конституції (основного закону), зміну, перегляд та припинення дії конституції, а також забезпечення ефективного функціонування основних конституційних інститутів (вузький);

2) це процес реалізації норм конституції, конституційних та інших законів, які регламентують процедури різних інститутів конституційного права (права і свободи громадян, форма держави, державна влада, місцеве самоврядування та ін.) суб'єктами конституційного права (широкий підхід) [4, с. 66].

Переважає більшість учених досліджують це явище базуючись саме на широкому підході (Ю. Баскакова [5, с. 5], Л. Лабенська [6], Ю. Шемшученко, О. Батанов О., А. Крусян А. [7], А. Яковлев [8] та ін.).

Водночас, виходячи із предмету нашого дослідження, ми будемо розглядати конституційний процес у вузькому розумінні. Досліджуючи у взаємозв'язку два терміно-поняття (законодавчий процес і конституційний процес), поділяємо підхід, відповідно до якого конституційний процес є складовою терміно-поняття «законодавчий процес».

Такої підхід запропонувала І. Куненко, яка визначає конституційний процес у такий спосіб: «це процес законодавчої діяльності, що здійснюється органами державної влади, безпосередньо громадянами або спеціально уповноваженими органами та суб'єктами і спрямований на підготовку, розробку й прийняття та введення в дію Конституції, а також внесення до неї змін і припинення її дії» [9, С. 235].

Дослідниця наголошує, що законодавчий процес є юридичним процесом вироблення законів держави, а Конституція також є законом, однак особливим, Основним Законом держави, що має верховенство над іншими (звичайними) законами, і притаманні тільки йому специфічні властивості, звідси процес його розробки, прийняття та зміни відрізняється від того, який має місце щодо звичайних законів, і виступає як особливий законодавчий процес, а саме як конституційний процес [10, С.236].

В. Погорілко та Л. Федоренко, як зазначалося нами вище, також до видів законодавчого процесу відносять конституційний процес [11, с. 191-192].

Вітчизняний правник О. Ющик вирізняє два способи вітчизняного конституційного процесу:

- 1) поточний, що спрямований на внесення змін до чинної конституції;
- 2) перспективний, що передбачає вироблення нової конституції [12, с. 279].

Вітчизняний учений В. Купрій у своїй більш пізній праці (дисертаційне дослідження на тему «Конституційний процес: питання конституційно-правових обмежень», 2019 р.) визначає конституційний процес саме як конституційний законодавчий процес і у юридичному сенсі характеризує його як порядок діяльності стосовно прийняття конституції та внесення змін до неї. Правник резюмує: «Конституційний процес – це регламентований нормами конституційного процесуального права і обмежений хронологічними рамками порядок правової за формою і пізнавальної за змістом юридично значущої діяльності уповноважених суб'єктів, передусім народу і парламенту, що забезпечує найбільш сприятливі умови для досягнення його мети – створення, зміни чи скасування правил поведінки загального характеру, об'єктивованих в Основному законі держави» [13, с. 200].

Отже, аналіз наявних підходів до визначення поняття «конституційний процес» («конституційний законодавчий процес») у його вузькому розумінні надає підстави для таких висновків:

1) не можна погодитись із його назвою «конституційний процес», виходячи із того, що така юридично значуща діяльність є особливим законодавчим процесом. Методологічно невірно визначати його і як конституційний законодавчий процес (В. Купрій) – законодавчий процес завжди базується на конституційних нормах, але не кожний законодавчий процес являє собою внесення змін до конституції чи прийняття нового основного закону. Зважаючи на нерозривність терміно понять «законодавчий процес» та «конституційний процес», повна назва останнього має зводитись до терміно-поняття «законодавчий конституційний процес»;

2) існує два види законодавчого конституційного процесу: а) поточний законодавчий конституційний процес (внесення змін до чинної конституції); б) перспективний (розробка та прийняття тексту нової конституції);

3) серед правників не існує єдності щодо дефініції досліджуваного поняття. Конституційний процес визначають: то як систему правових норм і процедур (Ю. Шемшученко), то як процес законодавчої діяльності (І. Куненко), то як порядок правової за формою і пізнавальної за змістом юридично значущої діяльності (В. Купрій).

Для надання обґрунтованого бачення з цього питання, звернемося до довідкової літератури. Виходячи із того, що термін «система» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови трактується як «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин

чого-небудь; заведений, прийнятий порядок» [14, с. 1126], а порядок визначається як «2.. Стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил і т. ін.; упорядкованість, лад» [14, с. 888], це надає нам можливість визначити систему як взаємозв'язок частин, що існують (діють) у прийнятому порядку. Звідси законодавчий конституційний процес – це визначена національними нормами юридично значуща діяльність Українського народу та Парламенту держави, що являє собою систему взаємопов'язаних послідовних стадій, спрямована на врегулювання суспільних відносин щодо зміни, скасування чи створення правових норм, об'єктивованих в Основному Законі держави.

Щодо стадій законодавчого конституційного процесу, то вважаємо, що світовій конституційно-правовій практиці відомі такі:

1) ініціювання уповноваженим суб'єктом/суб'єктами та розроблення ним акта про внесення змін до конституції чи нової редакції основного закону;

2) розгляд та/і прийняття/відхилення закону про внесення змін до конституції чи прийняття/відхилення тексту нової конституції;

3) остаточне ухвалення прийнятого проекту змін до Конституції/ тексту нової конституції (главою держави чи шляхом референдуму);

4) набрання чинності закону про внесення змін/введення в дію нової конституції.

Отже, все вищевикладене обґрунтовано надає нам можливість визначити конституційний процес (у вузькому розумінні) саме як складову законодавчого процесу, що має повну назву «законодавчий конституційний процес», котрий складається з системи послідовних стадій (дій).

---

1. Глумачний термінологічний словник з конституційного права / уклад. : Л. Р. Наливайко, М. В. Беляєва. Київ : Хай-Тек Пресс, 2013. 408 с.

2. Абдуллазде Ф. Ш. Поняття законодавчого процесу: проблеми доктринального визначення. *Право і суспільство*. № 6. 2019. С. 3-9.

3. Сорока С.В. Теоретико-методологічні засади вивчення законодавчого процесу в державному управлінні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. № 2. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_2/38.pdf.

4. Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму монографія / Шемшученко Ю. С., Батанов О. В., Крусян А. Р. та ін. ; наук, ред. Ю. С. Шемшученко, відп. ред. П. М. Пархоменко. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2014. 262 с.

5. Конституційний процес та особливості реалізації реформ в Україні : навч.-метод. матеріали / Ю. В. Баскакова, П. В. Качанова, О. М. Руденко, Г. О. Усатий. Київ : НАДУ, 2013. 88 с.

6. Лабенська Л. Конституційний процес: основні види та зміст. *Правова позиція*. 2016. № 2. С. 176–183. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN>.

7. Конституційний процес в Україні та світовий досвід конституціоналізму: монографія / Шемшученко Ю. С., Батанов О. В., Крусян А. Р. та ін. ; наук, ред. Ю. С. Шемшученко, відп. ред. П. М. Пархоменко. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2014. 262 с.

8. Яковлев А. Конституційний процес у контексті європейської інтеграції України: правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. №1. С. 95-103.

9. Куненко І.С. Конституційний процес як вид законодавчого процесу. *Форум права*. 2013. №4. 232-236. URL : file:///C:/Users/user/Downloads/fp_index.htm_2013_4_40.pdf.
10. Куненко І.С. Конституційний процес як вид законодавчого процесу. *Форум права*. 2013. №4. 232-236. URL : file:///C:/Users/user/Downloads/fp_index.htm_2013_4_40.pdf.
11. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: підруч. / Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. ; за заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Прецедент, 2009. 344 с.
12. Ющик О. Теоретичні основи законодавчого процесу: монографія. Київ : Парламентське вид-во, 2004. 519 с.
13. Купрій В. Конституційний процес: питання конституційно-правових обмежень: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 230 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.

Денисов О. Є.
слухач магістратури

Науковий керівник:
Боняк В. О.
*професор кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасний стан української державності є наслідком багаторічних складних перетворень. На всіх без виключення етапах розвитку характерним для вітчизняного конституціоналізму було запозичення кращих досягнень зарубіжної конституційно-правової думки, та разом з тим, йому завжди були притаманними відносно самостійний характер і різноманітність закріплення конституцій та інших конституційних актів у формі договорів, універсалів тощо. Враховуючи зазначене та активні політико-правові перетворення, які сьогодні відбуваються у нашій країні, дослідження конституціоналізму як ключової правової категорії набуває особливої актуальності.

Питання конституціоналізму досить широко досліджували як українські, так зарубіжні науковці, як, наприклад, Дж. Білліас, Т. Гінсбург, А. Р. Крусян, Ч. Маклвейн, М. П. Орзіх, М. В. Савчин, С. В. Шевчук та інші. Проте цілісне уявлення про зазначену правову категорію досі формується.

Метою дослідження є розгляд основних підходів до розуміння консти-